

BURÁNY JUDIT RITA

burany.nagy@gmail.com

doktorandusz (NKE, Hadtudományi Doktori Iskola)

„mindannyian harcos katonák lettünk.”

„we all became warrior soldiers.”

SZOMBATHELYI FERENC (1943):

A korszerű harcászat és kiképzés.

***Magyar Katonai Szemle* 13. évf. 6. sz. 433–436.**

DOI 10.14232/belv.2023.4.9

<https://doi.org/10.14232/belv.2023.4.9>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Burány Judit Rita (2023): „mindannyian harcos katonák lettünk.” Recenzió. *Belvedere Meridionale* vol. 35. no. 4. pp 146–155.

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

Vitéz *Szombathelyi Ferenc* a bemutatásra kerülő cikket a *Magyar Honvédség* vezérkari főnökeként¹ írta. Rövidsége ellenére tartalmas, és több területre ráirányítja az olvasó figyelmét. Hú portrét fest szerzője jelleméről, kinek credója így ragadható meg: „*Csak akarni és cselekedni kell, de nem okoskodni.*” (SZOMBATHELYI 1943. 436.)

A recenzió célja egyrészt rávilágítani, hogy néhány évtized alatt mennyit változott a hadtudományi diskurzusok hangvétele és szereplőinek személye – 80 éve többek között én sem vehettem volna ebben részt civil nőként -, másrészt egy kis lépéssel közelebb kerülni az ellentmondásos megítélésű vezérkari főnök, egyben a Horthy-korszak megismeréséhez és megértéséhez.

¹ 1941-1944. között töltötte be a tisztséget

Szombathelyit, aki leghosszabb ideig töltötte be ezt a tisztséget, 1946-ban háborús bűnös-ként végezték ki Péterváradon társaival együtt, holtteste sorsa máig vitatott. (GYÖRKEI 2002, BOKODI-OLÁH 2009, KALÓ 2009, 2010, DOMBRÁDY 2012, PAP 2021) Ezt megelőzően, 1944-től négyszer állították bíróság elé,² mely időszak alatt - átvizsgálva a korabeli sajtót - a következő jelzőket aggatták rá: „lojális”³, „háborús bűnös”, „háborús főbűnös”, „legsötétebb hóhér”, „sokezer magyar hóhéra”, „kegyetlen gyilkos”, „népgyilkos”, „a fasiszta szellem megtestesítője”, „Horthy feudális katonai klikkjének tagja”, „alárendeljeit kegyetlenségre utasító”, „a keleti fronton elkövetett súlyos bűncselekmények felelőse”, „nemcsak gyilkolt és gyilkoltatott, hanem a demokratikus emberiség ellen bűnözött” és azok közé tartozott, kiknek „legnagyobb bűnük, hogy szembeállították a magyar népet azokkal, akikkel évezrede együtt éltek a Duna völgyében” (Világosság, Új Szó, Szabadság 1945–1946). A meghurcoltatást a tudatos elfelejtés követte, az 1948-as kiadású Révai Lexikonban már csak egy rövid szócikk emlékezik meg róla, 1947-re datálva halálát: „Vezérezredes, a 2. vh. alatt a Horthy-honvédség vezérkari főnöke. Mint háború bűnöst Jugoszlávia kikérte és Újvidéken kivégezték.” (JUHÁSZ 1948. 507.) 1994-ben végül rehabilitálta a Legfelsőbb Bíróság, mártírhálnak minősítve az ellene folytatott tisztességtelen eljárást. Tudományos igényű érdeklődéssel csak ezután közelíthettek személyéhez a kutatók, s egyelőre csupán két emléktábla tiszteleg előtte, egy Mosonban, nevelkedésének helyszínén, egy pedig a budapesti Hadtörténeti Intézet és Múzeum udvarán, ahol 2023 májusában átalakító munkálatok kezdődtek meg. (ld. 1. ábra)

1. ábra Vitéz Szombathelyi Ferenc emléktáblái és a legfrissebb, 2012-es róla szóló szakkönyv (saját szerk.)

² Nyilas különleges katonai bíróság, Budapesti Népbíróság, Népbíróságok Országos Tanácsa és újvidéki törvényszék

³ Ironikus értelemben

A korszerű harcászat és kiképzés című publikáció – *Szombathelyi* pozíciója révén – a Magyar Katonai Szemle aktuális lapszámának vezércikkékként jelent meg 1943-ban. Bár nem tagolja fejezetekre a szöveget, csupán bekezdések követik egymást, tartalmilag jól elkülöníthetők az egyes témakörök, melyeket kibont a központi vezérfonálból kiindulva.

A cikk reflektál a megelőző két hónap lapszámainak tartalmára, lényegében összefoglaló recenziót nyújt. *Szombathelyi* név szerint kiemeli azokat az ifjú tiszteket, kiknek közleményeit nagy meglepedettséggel olvasta, ennek okát meg is indokolja az aktuális politikai helyzet hangsúlyozásával. Megtudhatjuk, hogy az említett szövegek a modernnek és hatékonynak számító kiképzést járták körül, hangsúlyozva a sorozott katonák jelentőségét, elutasítva az elitista hozzáállást.

A következő gondolatkört a tisztek attitűdjének szenteli, melynek lényege, hogy a kiképzés módosításával együtt a tisztek mentalitásának is változnia kell. Ezzel kapcsolatban a „harcos” és a „katoná” fogalmát értelmezi újra. Okfejtése nyomán körvonalazódik a nyugati, modern értelemben vett katoná és a keleti értelemben vett tradicionális harcós (harcművész) karakterének egyesülése.

A következő tartalmi egység *B. Szabó László* főhadnagy „*Harcászat helyett harc*”⁴ című cikkének egyik felvetését elemzi, melynek célja a „harcászat”, „harc” és „küzdelem” terminusok pontosítása, ezáltal a nevezett írás gondolativének világossá tétele. Szemléltető példaként a bekerítés manőverét hozza fel, egyben visszatekint saját írása nyitó gondolatához, a kiképzéshez is, lépcsőzetesen építve fel mondandóját. A terminusok pontosítása nyomán kirajzolódik *Szombathelyi* precizitása, gyakorlatiassága és szakmai tapasztalata. Példaképpül szolgálhat ma is – nem csak hivatásos katonáknak, de bármely bölcsésznek –, bemutatva a különbséget a szörszálhasogató, mégis öncélú filozofálgatás és a hatékonyság érdekében kezdeményezett egyértelműsítő szándék között. Bár korábban még nem léteztek a kommunikációs tréningek vagy az asszertív kommunikáció fogalma, ő mégis tisztában volt azzal, milyen apróságokon múlik, hogy emberek elbeszéljenek egymás mellett, még ha valójában ugyanazt gondolják is. Tudatában volt annak is, hogy ennek a honvédelem berkein belül milyen következményei vannak. Hangvétele egyszerre méltató és javító szándékú.

Ennél a résznél már egyértelművé válik az olvasó számára, hogy *Szombathelyi* véleménynyilvánítását egy jóval régebbre visszanyúló, egyben egy feltehetően folyamatosan zajló diskurzus előzött meg, melyet csak akkor érthetünk igazán, ha vesszük a fáradtságot, és cikkről cikke visszafejtjük a fonalat a kezdő pontig. *B. Szabó* nevezett közleménye kezdő sorából valóban kiderül, hogy a címadó mondat – „Harcászat helyett harc” – egy korábbi, a *Tiszti Kaszinó*ban tartott előadáson *Szombathelyi* szájából hangzott el. Sőt! Publikációjában újra és újra visszaköszön axiómaként, olyannyira, hogy felmerül a gyanú, vajon akkor is ennyit ismételné-e, ha nem a vezérkari főnöktől származna... Nem tartom kizártnak, hogy *Szombathelyi* is így ítélte meg, mivel szükségét érzi helyre tenni, ő hogy értette ezt a kijelentését, és ez alapján mennyiben hivatkozik rá helytelenül *B. Szabó* saját érvei alátámasztásaként.

Ezt követően *Kékkői László* hadnagy „*Az utolsó 500 méter*”⁵ című tanulmánya kerül terítékre. Vele szemben jóval szigorúbb, mint *B. Szabó*val, mivel a lelkes, de fiatal tiszt egy szarvashibát követett el: egy modern jelenséget elavult elméleti kontextusból közelített meg,

⁴ B. SZABÓ LÁSZLÓ (1943): *Harcászat helyett harc*. *Magyar Katonai Szemle* 13. évf. 2. sz. 222–229.

⁵ KÉKKŐI LÁSZLÓ (1943): *Az utolsó 500 méter*. *Magyar Katonai Szemle* 13. évf. 5. sz. 274–276.

mai szakzsargonnal élve „fotelhuszárkodott”. Szombathelyi éles szemét nem kerüli el az igazság: Kékkői kolléga három oldalas írásának első harmada viszonylag ügyesen lepezett szövirág, hogy – mai kifejezéssel élve –, meglegyen a minimálisan elvárt karakterszám. És utána is barokk szerzőket megszegyenítő körmondatokkal örvendezteti meg az olvasót... Szombathelyi kertelés nélkül felhívja a figyelmet az ebből fakadó szakmaiatlanságra és önellentmondásra, a „szökellés” terminus technicusán keresztül megragadva a problémát. Hogy Kékkői miért és miben jutott téves következtetésre, azt olyan szemléletes módon helyesbíti, méterre lebontva a távolságokat, ismertetve a korszerű harc jellemzőit, a kézfegyverek és nehézfegyverek, a tüzéség és lövészek szerepét, hogy az olvasó előtt akkor is megelevenedik a folyamat – majd 100 évvel később –, ha még életében nem látott csatateret.

Általánosságban elmondható, hogy a vezérkari főnök élteti, mentorálja a fiatal tisztgenerációt, ezzel együtt szükség esetén le is törli szarvukat, visszaterelve őket a helyes útra, ha megfedkezéne arra, hogy kellő gyakorlati (harci) tapasztalat híján értelmetlen a harctéri jelenségek ok-okozati összefüggéseinek fejtegetése, kellő alázat és mérlegelés nélkül pedig kifejezetten káros. Egy-egy hibás döntésen műveleti sikerek és emberéletek múlhatnak, egyben morálisan sincs jó hatással a katona jellemére, melyet ugyanolyan fontosnak tart, mint a szellemi képességeket és gyakorlati készségeket. Nem csak a papírnak szánja, hogy „... az alapvető igazság a katonai mesterségben az, hogy még a rossz cselekvés is jobb, mint a tétlenség, de azért minden eszközzel törekedni kell arra, hogy ne csak általában cselekedjünk, hanem lehetőleg helyesen is tudjunk cselekedni. Ehhez pedig mégis szükség van mérlegelésre, aminek az alapja az iskolázottság” (SZOMBATHELYI 1943. 434.), de ő maga is képviseli a korrall lépést tartó, elemző elmét, előre mutatva a „life long learning” és a „life-wide learning” jelentőségére.

A „life long learning”, azaz az élethosszig tartó tanulás koncepciója hazánkban történelmi okok miatt csak a rendszerváltás után kapott szárnyra, holott már a 20. század elején megjelent. A gazdasági értéket jelentő „pillanatnyi” tudás egyre gyorsabb ütemű átalakulása, elévülése is megjelent az ipari forradalom második hullámával, így újra kellett értelmezni a felnőtt lét alapvető jellemzőit, párhuzamosan azokkal a társadalmi változásokkal, melyek a tanulást és művelődést már nem csak egy kiváltságos réteg számára elérhető luxusként definiálták. (NÉMETH 2001) A gazdasági és politikai változások is ezt a tendenciát támogatták, mint pl. az egyre gyorsuló technikai fejlődés, a távolságok leküzdése, az információáramlás intenzitása vagy az addig elnyomott társadalmi csoportok egyenjogúsági törekvései. A „life-wide learning”, azaz a minden területre kiterjedő tanulás egy előbbihez kapcsolódó fogalom. A tanulás nem csak formális, iskolai rendszerű, de nem formális, iskolán kívüli környezetben is történhet. Napjainkra már ez utóbbi került túlsúlyba, s ennek keretei is egyre szervezettebbekké válnak, mint pl. az egyes szakmákon belüli továbbképzések. Ezt egészíti ki az informális, nem szervezett vagy hétköznapi tanulás, mint pl. a számítástechnikai ismeretek elsajátítása számos szakmához kapcsolódóan. Sőt, mindennapi élethelyzetek, pl. hobbitevékenységek vagy konfliktushelyzetek megoldása során még kötetlenebbül is történhet a tanulás. (CSAPÓ 2008)

Ez a megközelítési mód az első világháború lezárása óta rendre visszaköszön a harctéri tapasztalatok értékelésénél is. Tanulságos fellapozni a modern kori hadtudományi teoretikusok műveit, mint pl. G. Douhet (1869–1930), L. A. v. Eimannsberger (1878–1945), H. Guderian (1888–1954), J. F. C. Fuller (1978–1966), B. H. Liddell Hart (1895–1970) vagy C. de Gaulle (1890–1970). Láthatjuk, hogy B. Napóleon (1769–1821), C. v. Clausevitz (1780–1831) és

Forinyák Gy. (1837–1906) után – akik egyfajta fordulópontot, köztes felfogást testesítenek meg – a szerzők főképp a haditechnikai eszközök, és ebből fakadóan a harcászat változásának kérdéseit járják körül. Az írások egyre gyakorlatiasabb hangvételűek, egyre konkrétabb problémákra fókuszálnak az általános elvek bemutatása helyett. A nyelvezet mellőzi már az irodalmiságot és a filozófiai magasságokat, a praktikum és az újonnan kialakuló szaknyelv kerül előtérbe. Az írásokban a specializálódás és az ebből fakadó szűkebb keresztmetszetű, de mélyebb problémafeltárás érhető tetten. A hadvezér polihisztor jellege megmarad, de tartalmilag változik. Ahogy *De Gaulle* is rámutat: „Egy 1830 táján élő polgár ugyanolyan életkörülményeket talált maga körül – tehát lakást, ruházatot, világítást, fűtést – mint amelyenek nagyapja idejében voltak. A mai generációk ezt már aligha tudják elképzelni; az ő esetükben napról-napra változnak a házak, ruhák, kocsik, lámpák, híradó készülékek, és gépezetek. Ugyanez érvényes katonai területen is.” (DE GAULLE 1972. 142.)

A Horthy-korszak idején Magyarország még lépést tartott a „life long learning” és a „life-wide learning” nemzetközi jelenségével, olyannyira, hogy a bethleni konszolidációs politika részeként a kultúrfőlény elvében fogalmazták meg azt a törekvést, hogy a nemzetnek tudásban és viselkedéskultúrában kell túltenni a győztes államokon a talpra állás érdekében. *Szombathelyi* maga is egy mosoni cipésmester fiaként látta meg a napvilágot, s mire vezérkari főnöki rangra emelkedett, már a magyarral együtt négy nyelven beszélt, s többek között a Ludovika Akadémia parancsnoki tisztét is magáénak tudhatta. Megtestesítője a korszak változást felismerő, magas beosztású katonájának, aki kimondja, hogy „A harcos kiképzést és a kemény fegyelmet azonban a tiszteknek önmagukra is ki kell terjeszteni. Maguknak is jó harcosoknak kell lenniök, akik szívvel-lélekkel, de kézzel és lábbal is küzdenek, bármely fegyvernemhez tartozzanak is. Ma nincsenek alkalmi fegyvernemek. A korszerű harcászatban a harc mind-egyikre kiterjesztette az uralmát, sőt még a magasabb parancsnokságokra is. Ezért mindnyájan harcos katonák lettünk.” (SZOMBATHELYI 1943. 434.) Azt sem felejtí el megemlíteni, hogy a modern harcászati követelmények előre vetítik a hibrid hadviselés alternatíváját, épp ezért képesnek kell lenni elszakadni a sémáktól, és meglátni a gépezetet mozgó elveket: „Éppen ezáltal leszünk korszerűek, hogy nem sémák, sablonok és jelszavak után szaladgálunk, amibe — sajnos — annyira beleéltük magunkat, hogy most csak nehezen tudunk felszabadulni és a dolgok lényegébe hatolni.” (SZOMBATHELYI 1943. 434.) Személy szerint ebben a gondolatban egy társadalomkritikai áthallást is felfedezni vélek kora totalitárius rendszerei ellen.

A vezérkari főnök meglátásai időtállóak, számos előremutató irányt vázolt fel egy szűk évszázaddal ezelőtt, melyekkel ma is csak egyetérteni tudnak hadtudósok és katonák, melyekre ma is követendő példaként tekinthetnek. Sőt! A jelen élethelyzet számunkra, civilek számára is elgondolkodtató, hiszen épp egy világvjárvánnyal és migrációs kihívásokkal tetézett gazdasági válságot élünk át, karöltve egy szomszédos országban zajló, beláthatatlan kimenetelű háborúval, melyben a támadó fél álláspontja szerint nincs is háború. A vezérkari főnök által elvárt rugalmasság több mint indokolt, hiszen napjainkban egyfelől csökkent a konfliktusok tér- és időbeli kirobbanásának, valamint jellegének előrejelezhetősége,⁶ másfelől a Covid-járvány kitörésével a civil lakosság is olyan veszélyhelyzeti intézkedéseket tapasztalt meg, melyre sok évtizede nem volt példa. A magyar állampolgárok többsége – beleértve a politikusokat is - először került

⁶ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. 51. pont.

ilyen élethelyzetbe. A különleges jogrend⁷ bevezetése és a katonaság polgári színtereken való megjelenése értetlenséget, félelmet, felháborodást, ellenérzéseket váltott ki a lakosságból, az ezzel kapcsolatos jogi változások követése a közigazgatás és honvédelem szakembereitől is folyamatos hírmonitorozást és elemzést követel meg.

Az állampolgárok ellenérzése érthető, mivel a kivételes hatalom gyakorlásával kapcsolatos rendelkezések magától az Alaptörvénytől engednek eltérést: felfüggeszthetők vagy korlátozhatók az alkotmányosság, ezen belül az alapvető jogok egyes klasszikus alapelvei és érvényesíthetők az egyes alkotmányos védelmi kötelezettségek. (LAKATOS 2023. 32.) Mindez egy olyan államban, ahol a katonasághoz és általában a karhatalmi szervekhez kapcsolódóan nincsenek jó történelmi tapasztalatai a lakosságnak, kiemelt kihívásokat támaszt. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy az Alaptörvény vonatkozó részei többször módosításra kerültek az elmúlt évtizedekben,⁸ a 2016. évtől már hat különleges jogrendi időszakot tartalmazott,⁹ eltérő hatalmi centrumokhoz¹⁰ kötve a kivételes hatalom gyakorlásának jogát. Végül az Országgyűlés 2020. december 22-én elfogadta Magyarország Alaptörvényének újabb módosítását, melyet eredetileg 2023. július 1-i dátummal léptetett hatályba, azonban a nemzetközi biztonsági kihívások gyors ütemű változása miatt az Országgyűlés „előrehozta” annak hatályosságát 2022. 11. 01-vel. Ennek értelmében

⁷ A különleges jogrend definíció szerinti jelentése aktuálisan, hogy „a normál (béke-) időszaki jogrendtől eltérő, az alapvető jogok felfüggeszthetőségével, egyes alapvető kötelezettségek bevezethetőségével, az államhatalmi szervek jog- és hatáskörének, illetékességének megváltoztathatóságával együtt járó, a rendeleti kormányzást lehetővé tevő jogalkotási és jogalkalmazási időszak (hadiállapot, szükségállapot, veszélyhelyzet)”. (LAKATOS 2019/2023. 234.) A magyar jogrendszerben a „különleges jogrend” kifejezés alatt az ország szuverenitását, alkotmányos rendjét, illetőleg az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát veszélyeztető körülmények létrejöttét, a minősített országgyűlési döntéssel kihirdetett állapot idejét kell érteni. (LAKATOS 2019/2023. 271.) A különleges jogrendi időszakok közös jellemzője, hogy:

- az állam életét, rendes működését
- az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát
- belső vagy külső eredetű
- társadalmi (háború, polgárháború, terrorcselekmény),
- természeti (árvíz, szélsőséges időjárás)
- technikai (ipari katasztrófa)

jellegű erőhatás megjelenése veszélyeztető és ennek elhárítására, illetve bekövetkezése esetén következményeinek felszámolására – az Alaptörvény felhatalmazása alapján – a különleges jogrend eszközei vehetők igénybe. Ilyen esetben kivételes hatalom („rendeleti kormányzás”) gyakorolható. (LAKATOS 2023. 52.)

⁸ A módosítás nyomán az 1989. október 23-ival kialakított alkotmányos szabályozás – a különleges jogrendet érintően három, az 1993-as módosítás már négy, a 2005. január 1-vel hatályba lépett alkotmány-módosítás már öt különleges jogrendi időszakot tartalmazott.

⁹ 1. Veszélyhelyzet (ha szomszédos országban fennálló fegyveres konfliktus, háborús helyzet vagy humanitárius katasztrófa, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség következett be, valamint ezek következményeinek az elhárítása érdekében tett lépések), 2. Terror-veszélyhelyzet (terror-támadás jelentős és közvetlen veszélye vagy terrortámadás megvalósulása), 3. Szükségállapot (a törvényes rend megdöntésére, vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekményeket, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények), 4. Váratlan támadás (ha külső fegyveres csoportok váratlanul betörték Magyarország területére, és szükségessé vált ezen támadás elhárítása, Magyarország területének a honi és szövetséges légvédelmi és repülő készülségi erőivel való oltalmazása és a törvényes rend, az élet- és vagyonbiztonság, a közrend és közbiztonság védelme érdekében – szükség esetén a köztársasági elnök által jóváhagyott fegyveres védelmi terv szerint – a szükségállapot vagy a rendkívüli állapot kihirdetésére vonatkozó döntésig a támadással arányos és arra felkészített erőkkel való azonnali intézkedés), 5. Megelőző védelmi helyzet (külső fegyveres támadás veszélye vagy szövetségi kötelezettség teljesítése), 6. Rendkívüli állapot (hadiállapot vagy idegen hatalom fegyveres támadásának közvetlen veszélye/ háborús veszély)

¹⁰ Honvédelmi Tanács, köztársasági elnök, Kormány

a különleges jogrend intézményrendszere (időszakainak megnevezése, tartalma) gyökeresen megváltozott hat helyett három esetkörre, mint hadiállapot, szükségállapot és veszélyhelyzet. Az alaptörvény-módosítás a korszerűsítés és a rendszerszintű megújítás mellett számos ponton többletgaranciákat épített be a védelmi és biztonsági funkciók ellátásának szervezeti, működési és szabályozási keretei tekintetében is. (LAKATOS 2023. 50-51., 53.) A hadiállapot¹¹ a klasszikusan katonai védelemmel, a szükségállapot¹² a belső rendvédelemmel, a veszélyhelyzetet a katasztrófavédelemmel kapcsolatos katonai feladatok vonatkozásában érinti a honvédelmi igazgatás szerveit. A veszélyhelyzet, melyet volt szerencsénk megtapasztalni a közelmúltban, a szükségállapothoz hasonlóan 30 napra hirdethető ki egyhuzamban, és olyan esetekben áll fenn, mint egy szomszédos országban fennálló fegyveres konfliktus, háborús helyzet vagy humanitárius katasztrófa, ill. az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető súlyos esemény - különösen elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség, valamint ezek következményeinek az elhárítása. E vázlatpont lényegében mindegyik korábbi hat eshetőségből merítkezik. Bár már a 2022-es módosításkor is egyértelmű volt az orosz-ukrán konfliktus hatása, a jelenlegi (azaz a tanulmány ezen kiegészítése írásának napján, 2023.12.15-én) hatályos törvény alapján a hadiállapot kibővült a kollektív védelemre irányuló szövetségi kötelezettség teljesítésével.

A pontot feltéve az „i” betűre, arról sem szabad megfeledkezni, hogy 2004-ben hiába került felfüggesztésre a sorkatonai kötelezettség teljesítése, az Alaptörvény arról is rendelkezik, hogy a honvédelem ún. össznemzeti ügy. Abban részt kell vennie minden állampolgárnak, állami szervnek, gazdálkodó és más szervezetnek. (LAKATOS 2019/2023. 244.) Ez jelenthet ún. személyes szolgálatot, mint polgári védelmi kötelezettség, hadkötelezettség, honvédelmi munkakötelezettség vagy vagyoni szolgáltatást. A polgári védelmi kötelezettség békeidőben is érinthet bármely 18-65 év közötti Magyarország területén lakhellyel rendelkező magyar állampolgárt, szemben a többi, kizárólag hadiállapotban kötelezhető tevékenységgel. (LAKATOS 2023. 64-65.) Ebben a helyzetben a civil-katonai együttműködés (CIMIC) megvalósítása nem csak a honvédség, de a polgári lakosság érdeke is. Ha nem veszünk tudomást napjaink változásairól, és azt hisszük, hogy manapság a jóléti társadalmakban már nem fenyeget semmilyen veszély, az csupán önámítás. Attól, hogy nem kell pusztá kézzel medvét ölnünk, a világot rendező elvek ugyanúgy munkálkodnak, mint 1000 vagy 100 esztendővel ezelőtt...

Sőt! Számot vetve a jelennel, nem tagadható, hogy bizonyos értelemben kacifántosabb kép bontakozik ki, mint *Szombathelyi* idején. Szembetűnő az is, mennyit változott az eltérő életkörülmények és politikai-társadalmi-gazdasági rendszerek miatt a professzionális katonához vagy professzionális haderőhöz fűzött alapvető elvárás-rendszer, ami merőben elűt a korábbi évszázadoktól, akkor is, ha csak az újkort nézzük! Szemléletes példa, hogy ma már egy potenciális ellenség fő gazdasági erejét felmérve nem feltétlen az ország földrajzi területén található javak, pl. bányák adják, sokkal inkább a kibertérben felhalmozott potenciál. (HARARI 2021) Nem véletlen,

¹¹ A hadiállapot konkrétan a háborús helyzet kinyilvánítását vagy ennek fennálló lehetőségét jelöli, kifejezetten külső támadást vagy ezzel egyenértékű cselekményt, esetleg ezek veszélyét értjük alatta. Tulajdonképpen tartalmazza a korábbi veszélyhelyzet, terror-veszélyhelyzet, váratlan támadás, megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot egyes elemeit is.

¹² A szükségállapot, mely egyhuzamban 30 napra hirdethető ki, az alkotmányos rend megdöntésére, felforgatására vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló cselekményt, vagy az élet- és vagyonbiztonságot tömeges mértékben veszélyeztető súlyos, jogellenes cselekményt takar. Ebben a vázlatpontban visszaköszönnek a korábbi veszélyhelyzet, szükségállapot és váratlan támadás összetevői.

hogy a modern hadseregek, mint pl. az osztrák *Bundesheer* külön haderőnként tekintenek a kibererőkre. (<https://www.bundesheer.at/>)

Szombathelyi és kortársai még a hagyományos (háborús) katonai műveletekre fókuszáltak a „szaktudás” alapjainak meghatározásakor, a tudományos élet is eköré szerveződött. Ezzel szemben ma rengeteg katona nem rendelkezik olyan jellegű harctéri tapasztalattal - a civil tömegekről nem is beszélve -, melyet *Szombathelyi* minimumként ítél meg a szakmai kiválósághoz, egyáltalán a hadtudományi diskurzusban való felszólaláshoz, mégis hozzáértő szakemberek, hiszen korunk a válságkezelő és békeidőszaki műveleteket is a szükséges katonai szakismertetek közé sorolja. Ráadásul napjaink honvédelmének működtetéséhez jókora civil alkalmazotti kör is szükséges, magasan és speciálisan képzett szakemberektől a rutinszerű adminisztratív feladatkört betöltőkig.

Hogy segítheti mégis *Szombathelyi* iránymutatása a tisztánlátást!? Hogy ma mit tanácsolna a vezérkari főnök, nem tudhatjuk. Azt viszont tudjuk, mit tanácsolt 80 esztendeje, mikor bemutatott cikkét, mint egy lelkesítő beszédet, az ifjabb tisztgeneráció dicséretével és biztatásával zárja, útravalóul adva még a fegyelemmel kapcsolatos intelmeit, melynek lényege, hogy a belülről fakadó, morális döntés alapján követett fegyelem a legnemesebb, egyben leghatékonyabb. Bizonyára ő is tudta, hogy ez az egyik legnehezebb kihívás az emberi természet számára. Jómagam, húsz év harcművészettel a hátam mögött távol állok a hivatásos katonák tapasztalataitól, még távolabb *Szombathelyi* és kortársai életútjától, de már ez is elég ahhoz, hogy tudjam, nem szerencsés, ha az embert a pillanatnyi érzelmi hullámai vezérelik. Azt is tapasztaltam, hogy kiteljesedéssel és megszilárdulással vegyes elszigetelődéshez vezet, pláne egy nő számára, ha a mindennapi élet eseményeiben következetesen nem vesz részt edzés, gyakorlás vagy versenyfelkészülés okán. Így azon a nézetem vagyok, hogy a saját döntés alapján követett fegyelem gondolatában ragadható meg leginkább, mit kívánt *Szombathelyi* kifejezni azzal, hogy „*mindannyian harcos katonák lettünk.*” (SZOMBATHELYI 1943. 434.) Bár e sorok a második világháború nyomasztó hétköznapijai alatt születtek, a ma kihívásaiban is ez a gondolat adhat kapaszkodót és segíthet az alkalmazkodáshoz.

Ne feledjük, e sorok írója volt az az ember, aki előre látta, hogy nem fog működni a németek villámháborús terve, aki hazahozta a német akarattal szembeszegülve a doni katasztrófa után a 2. magyar hadsereg maradékát, és aki kijelentette, hogy nem kell megalázkodni a németekkel szemben, sem hálálkodni nekik! (KALÓ 2009.) Azon a nézetem vagyok, hogy *Szombathelyi* még mindig több gyakorlati és morális tapasztalattal bírt a nem rég életbeléptetett különleges jogrend mindhárom esetkörében, mint ma, 80 évvel később akarki, aki tanácsokat osztogat, mit és hogy tegyünk.

Ha olvasunk e rövid publikáció sorai között, megérthetjük, miért vágják nagy fába fejszéjüket *Szombathelyi* kutatói. Nemcsak azért, mert négy különböző bíróság előtt állt egy-két év leforgása alatt, mert igaztalanul végezték ki minden részleteiben máig sem ismert körülmények között, vagy, mert évtizedeken át rontotta hitelét számos újságcikk és szakkönyv. De azért is, mert hiába érzi a ma embere sajátjának gondolatait, hiába tudja ésszel, hogy igaza volt, de a jóléti társadalomban élve már többségében tehetetlenek lennénk olyan élethelyzetekben, mely számára a mindennapok valósága volt.

A világháborús időkben a hadtudományi lapok több tekintetben is eltérő célt szolgáltak, mint napjainkban.¹³ Egyfelől egy élő, de szűk szakmai kör aktuális kérdéseinek biztosítottak

¹³ Ez nem azt jelenti, hogy más tekintetben nem fedezhető fel folytonosság.

fórumot, laikus érdeklődők nélkül, másrészt ismeretlen volt az „elefántcsont toronyba zárkózó”, elmélkedő kutatói attitűd, hiszen a folyamatos kommunikáció, egyben az operativitás és fejlődés volt a cél, a kor technikai színvonalához viszonyítva gyorsan. Mára ez a hivatásos katonák és más szakemberek elhivatott erőfeszítése ellenére sem mindig valósul meg.

A Horthy-korszakban a nyomtatott sajtó felülete egyenértékű volt a személyes jelenléttel, így hangvétele is ahhoz igazodott, betartva a társasági érintkezés, egyben a honvédség hierarchiája diktálta szabályokat. Itt folytatták a más fórumon megkezdett szakmai beszélgetéseket, ezért sincs bibliográfia az ilyen jellegű tartalmak végén.

Nincs jogunk ítélkezni, hogyan vagy miben lehetne jobb a bemutatott publikáció, amíg nem mélyedünk el az akkori tisztek által folytatott szakmai diskurzusokban, nem látjuk át a köztük lévő kapcsolati hálót, és legalább részben nem teszünk eleget az életvitelünkben *Szombathelyi* elvárásainak. Ő nem nekünk, az utókornak akart írni és bizonyítani, hanem ott és akkor azoknak, akik képesek voltak döntést hozni és tenni valamit Magyarorszáért.

A cikk legfőbb értéke számunkra a felismerés: vitéz *Szombathelyi Ferenc* és a hozzá hasonlók lelkierőt tanúsítottak, képezték magukat, és valóban meg akarták védeni Magyarországot történelmünk egyik válságidőszakában. A modern korban történelmi léptékkal mérve is sokat jelent 100 esztendő, így értelemszerűen más eszközök álltak rendelkezésükre egy másik történelmi időszakban és helyzetben. Az üzenet azonban időtálló. Mi pedig eldönthetjük, hogy – a vezérkari főnök szavaival élve – okoskodunk vagy követjük példájukat.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tanulmány megszületéséhez nyújtott segítséget köszönöm témavezetőmnek, Dr. Horváth Csaba (CSc) egyetemi tanárnak, védelmi igazgatási szaktanácsadómnak, Dr. habil. Lakatos László ny. okl. mk. vezérőrnagy (PhD), c. egyetemi tanár, c. főiskolai tanár, egyetemi docensnek és dr. Kiss Gábor Ferenc (PhD) főiskolai docensnek.

SZAKIRODALOM

A Bundesheer weboldala: <https://www.bundesheer.at/>)

SZÁVA PÉTER (szerk.) (1971): *A páncélos háború elméletének képviselői. Eimannsberger, Guderian*. Szemelvények a burzsoá teoretikusok műveiből. 2. Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia.

SZÁVA PÉTER (szerk.) (1972): *A páncélos háború elméletének képviselői. Liddel Hart, Fuller, De Gaulle*. Szemelvények a burzsoá teoretikusok műveiből. 3. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia.

BOKODI-OLÁH GERGELY (2009): *Egy vezérkari főnök, két év alatt, négy bíróság előtt*. Budapest, Magánkiadás.

B. SZABÓ LÁSZLÓ (1943): *Harcászat helyett harc. Magyar Katonai Szemle* 13. évf. 2. sz. 222–229.

CLAUSEVITZ, CARL VON (1917): *A háborúról*. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. T.

CSAPÓ BENŐ (2008): A tanulás és tanítás tudományos megalapozása. In: Fazekas Károly – Köllő János – Varga Júlia (szerk.): *Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért*. Budapest, Ecostat. 217–233. http://econ.core.hu/file/download/letoltes/zoldkonyv_magyar.pdf

DOMBRÁDY LÓRÁND (2012): *Szombathelyi Ferenc vezérezredes*. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum.

SZÁVA PÉTER (szerk.) (1971): *A páncélos háború elméletének képviselői. Douhet, Giulio*. Szemelvények a burzsoá teoretikusok műveiből. 1. Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia. 1971.

FORINYÁK GYULA (1872): *Hadászat*. Pest, Ráth Mór kiadása.

GUDERIAN, HEINZ (1999): *Riadó! Páncélosok! A páncélos fegyvernem fejlődése, harcászata és hadműveleti lehetőségei*. Budapest, Kossuth Kiadó.

GYÖRKEI JENŐ (2002): *Idegen bírák előtt*. Szombathelyi Ferenc újvidéki pere és kivégzése. Budapest, Zrínyi Kiadó.

JUHÁSZ VILMOS (szerk.) (1948): *Révai Lexikon I-II*. Budapest, Révai Irodalmi Intézet.

KALÓ JÓZSEF (2009): Szombathelyi Ferenc memoranduma. *Hadtörténelmi Közlemények* 122. évf. 3. sz. 747–762.

KALÓ JÓZSEF (2010): *Szombathelyi Ferenc a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar élén*. Doktori disszertáció. Debreceni Egyetem – Történelem és néprajz doktori iskola.

KÉKKŐI LÁSZLÓ (1943): Az utolsó 500 méter. *Magyar Katonai Szemle* 13. évf. 5. sz. 274–276.

KOCSIS BERNÁT (szerk.) (1985): *Válogatás a burzsoá hadtudományi írásokból*. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó.

LAKATOS LÁSZLÓ (2019/2023): *A honvédelem rendszere – Honvédelmi igazgatás*. In Hausner Gábor (szerk.) (2019): *Honvédelmi alapismeretek*. Egyetemi jegyzet. Budapest, Nemzeti Közszerződési Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztviselői Kar. 230–281.

LAKATOS LÁSZLÓ (2023): *Katasztrófavédelem szervezése 1. egyetemi előadás jegyzete*. Az előadás elhangzott: Nemzeti Közszerződési Egyetem, Katasztrófavédelmi Intézet, 2023.10.24.

Nemzeti Újság, Magyar Élet, Miskolci Magyar Jövő, Magyar Katonai Szemle 1942–1943. évi számai

NÉMETH BALÁZS (2001): A lifelong-learning koncepció történeti gyökerei. *Tudásmenedzsment* 2. évf. 1. sz. 41–45.

PAP LÁZÁR (2021): A vezérezredes rejtélyes halála. <https://kronika.hu/cikk/a-vezerezredes-rejtelyes-halala/> Letöltés: 2023. 10. 10.

SZOMBATHELYI FERENC (1943): A korszerű harcászat és kiképzés. *Magyar Katonai Szemle* 13. évf. 6. sz. 433–436.

Világosság, Új Szó, Szabadság 1945-1946. évi számai